

Nascholingsconferentie Actief Historisch Denken
2 maart 2010

Wees een heiden..!

Inleving en kerstening in de vroege Middeleeuwen

FOKKE & SUKKE
BIDDEN WODAN OM HULP

door:
Koen Henskens,
vakdidacticus/lerarenopleider
Instituut voor Leraar en School (ILS),
Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN)

Radboud Universiteit Nijmegen

**Actief Historisch
Denken**

Wees een heiden! De bekering van de Friezen

De les in één oogopslag

Onderwerp: Verspreiding van het Christendom en de kerstening van Nederland

Activiteit: Argumenten ter discussie

Tijdsduur: 50 minuten

Doelstelling:

- leerling kan verschillende argumenten aangeven die missionarissen gebruikten om de Germanen te bekeren tot het Christendom
- leerling kan verschillende kenmerken noemen van het Christendom en het Noors-Friese heidendom in de 8^e eeuw.
- leerling kan zich inleven in het standpunt van een historisch persoon
- leerling kan een weging maken tussen verschillende argumenten in relevantie en zwaarte
- leerling kan vanuit verschillende perspectieven verschillende standpunten innemen.

Beginsituatie: Havo/vwo 4. Leerlingen hebben het onderwerp van de kerstening nog niet behandeld. De werkvorm dient ter introductie en activering van de voorkennis.

Vorbereiden:

- maak duo's
- kopieer de argumentkaarten zodat er voor elk duo één pakket met kaarten ligt.
- Knip de kaartjes en stop ze in een envelop
- Kopieer de opdrachtbladen voor zowel de missionarissen als de Friese hoofdmannen

Instrueren:

Wat: We gaan een aantal argumenten bekijken die door missionarissen werden gebruikt om heidenen te bekeren.

Hoe: In groepjes van twee vorm je óf een duo van missionarissen, óf een duo van Friese hoofdmannen. Vanuit dit standpunt worden de argumenten bekeken, geanalyseerd, gewogen en uiteindelijk vergeleken.

Waarom: Argumentatie is belangrijk, niet alleen in de geschiedenisles, maar in het dagelijks leven. Het is belangrijk in te zien welke argumenten op welk moment het best ingezet kunnen worden, en hoe de argumenten door anderen geïnterpreteerd kunnen worden.

Uitvoeren en nabespreken:

Ronde 1: Geef elk duo een envelop met 27 argumentatiekaarten (kaartjes met enkele rand voor de missionarissen, dubbele rand voor de Friezen) en een instructieblad

Ronde 2: Twee verschillende duo's gaan bij elkaar zitten, vergelijken de geselecteerde kaarten. De missionarissen krijgen (straf)punten voor hun argumenten.

Nabespreken ronde 2:

Wat: Welke argumenten komen overeen?

Hoe: Op basis van welke criteria heb je argumenten geselecteerd?

Waarom: Hoe kan het zijn dat de hoofdmannen andere argumenten hadden dan de missionarissen?

Ronde 3: De duo's gaan terug bij elkaar zitten en vergelijken wederom hun argumenten, waar de missionarissen punten voor krijgen..

Ronde 4: Twee andere verschillende duo's gaan bij elkaar zitten, krijgen een nieuw instructieblad en vergelijken de geselecteerde kaarten.

Nabespreken ronde 4:

Wat: Welke argumenten komen nu overeen?

Hoe: Op basis van welke criteria heb je nu argumenten geselecteerd?

Waarom: Zouden de missionarissen tevreden zijn over het christendom dat zij overbrengen?

Waar hebben de missionarissen concessies gedaan, en hun verhaal aangepast om de Friezen te bekeren?

Vervolg:

Bij veel andere historische onderwerpen en momenten zullen argumenten afgewogen worden. Het is niet alleen in de tijd van de kerstening dat mensen voor belangrijke keuzes stonden, denk bijvoorbeeld aan argumenten voor verschillende staatsvormen, de reformatie of het kiezen van een kant in welk conflict dan ook. Altijd worden argumenten geanalyseerd en gewogen.

Wees een heiden! De bekering van de Friezen

Beginsituatie:

De les past in het tijdvak van ridders en monniken. Het is ideaal om deze opdracht aan het begin van het behandelen van de stof uit te voeren. In dit geval kunnen leerlingen nog niet sociaal wenselijke antwoorden geven, en ontdekken ze zelf, door na te denken over argumenten, welke argumenten meer relevant zijn en uiteindelijk gebruikt zullen worden.

Vorbereiden:

- Kopieer voor elk duo in de klas een setje van 27 argumenten
- Knip de argumenten los en stop ze in enveloppen
- Zorg dat de leerlingen in tweetallen bij elkaar zitten (als de tafels in groepen staan, zorg dan dat in de eerste ronde twee gelijke tweetallen aan de tafel zitten (óf 4 missionarissen, óf vier hoofdmannen)

Instrueren:

Inleiding:

We gaan terug naar het jaar 679 na Christus. Het Frankische Rijk in West-Europa is landzaam aan het uitbreiden. Hun veroveringen breiden zich in dit stadium vooral uit naar het Noorden en het Oosten. Dit zijn gebieden waar de Germaanse stammen wonen die zich nog niet tot het Christendom bekeerd hebben. In de 7^e en 8^e eeuw zijn al deze stammen langzaam bekeerd tot het Christendom.

In deze les gaan we kijken hoe deze bekering werkte, wat voor argumenten door de missionarissen gebruikt zijn, en hoe deze ontvangen zijn.

Wat gaan we doen?

Jullie gaan je verplaatsen in historische figuren uit de 7^e – 8^e eeuw en krijgen in tweetallen een envelop met een aantal argumenten en een opdrachtenblad met daarop een aantal vragen die jullie moeten beantwoorden. Als deze vragen beantwoord zijn, is de eerste ronde afgelopen en volgen er nog twee rondes. Wat in deze rondes gebeurt hoor je na de eerste ronde.

Waarom doen we dit?

Argumenten staan centraal in deze les. Achter elke beslissing in de geschiedenis zit een gedachte, zitten beweegredenen. Het is belangrijk te beseffen op basis van wat voor en welke argumenten mensen hun keuzes baseren. In dit geval gaat het over kerstening, een religieus onderwerp. Maar als je naar de argumenten kijkt, kan je je afvragen of dit proces wel een puur religieus proces is geweest.

Uitvoeren:

Ronde 1:

- Maak tweetallen en zorg dat de leerlingen in tweetallen bij elkaar zitten (als de tafels in groepen staan, zorg dan dat in de eerste ronde twee gelijke tweetallen aan de tafel zitten (óf 4 missionarissen, óf vier hoofdmannen)
- Geef ieder tweetal een envelop en een opdrachtenblad (kaartjes met enkele rand voor de missionarissen, dubbele rand voor de Friezen)
- De leerlingen hebben 15 minuten om de opdrachten op het blad uit te voeren (een selectie maken uit de 27 argumenten op basis van hun geloof)
- Deze ronde wordt niet nabesproken (de nabespreking zit deels in ronde 2 en komt na ronde 2 uitgebreider aan bod)

Ronde 2:

- Elke missionaristweetal zoekt een Fries tweetal op. Deze gaan in een groepje van 4 bij elkaar zitten
- De missionarissen leggen hun argumenten voor aan de Friezen. Voor elk argument dat zij neerleggen, en dat in de positieve rij ligt bij de Friezen, ontvangen zij de punten. Voor de argumenten in de neutrale rij, ontvangen zij geen punten, en voor de argumenten in de negatieve rij, ontvangen zij strafpunten. Uiteindelijk overleefd de missionaris het als hij boven de 5 punten uitkomt, en zijn de Friezen bekeerd als ze boven de 15 punten uitkomen. Ronde 2 wordt afgesloten met een klassikale nabespreking, zie verderop.

Ronde 3:

- De groepen gaan weer uit elkaar en gaan weer in tweetallen zitten.
- Ieder tweetal krijgt weer een opdrachtvel
- De leerlingen hebben nu 10 minuten om de opdrachten op het blad uit te voeren (een nieuwe selectie maken, op basis van andere argumenten)
- Deze ronde wordt niet nabesproken (de nabespreking zit deels in ronde 3 en komt na ronde 4 uitgebreider aan bod)

Ronde 4:

- Elke missionaristweetal zoekt een **nieuw** Fries tweetal op (niet dezelfde dus!). Deze gaan in een groepje van 4 bij elkaar zitten
- De missionarissen leggen hun argumenten voor wederom aan de Friezen. Voor elk argument dat zij neerleggen, en dat in de positieve rij ligt bij de Friezen, ontvangen zij de punten en voor de argumenten in de negatieve rij, ontvangen zij strafpunten. Uiteindelijk overleefd de missionaris het als hij boven de 5 punten uitkomt, en zijn de Friezen bekeerd als ze boven de 15 punten uitkomen. Ronde 2 wordt afgesloten met een klassikale nabespreking, zie verderop.
- Ronde 4 wordt afgesloten met een klassikale nabespreking, zie verderop.

Nabespreken:

Ronde 2:

- Begin met een rondje door de klas hoeveel argumenten de missionarissen en de hoofdmannen overeenkomstig hadden. Laat leerlingen hun handen opsteken als ze hun behaalde overeenkomsten horen.
- Vraag voor de missionarissen: Op basis van welke criteria hebben jullie naar argumenten gezocht?
- Zelfde vraag aan de hoofdmannen.
- Kort bespreken van de verschillen in criteria.
- Waarom zijn er zoveel verschillen in geselecteerde argumenten?
- Als je als missionaris bewust de Friezen wilt bekeren, wat zou je dan anders moeten doen?

Ronde 4:

- Begin weer met een rondje door de klas hoeveel argumenten de missionarissen en de hoofdmannen overeenkomstig hadden. Laat leerlingen hun handen opsteken als ze hun behaalde overeenkomsten horen.
- Hoe zijn jullie als missionarissen nu te werk gegaan? Wat is er veranderd in de criteria?
- De kerstening is eigenlijk een religieuze aangelegenheid. Niet alle kaarten bevatten religieuze argumenten, er zitten ook politieke en zelfs economische argumenten tussen. Wat voor soort argumenten hebben de missionarissen vooral in de eerste ronde gebruikt. En wat voor soort argumenten in de tweede ronde?
- Kunnen jullie nu een antwoord geven op de vraag door welke argumenten de Friezen zich bekeerd hebben tot het Christendom?

Varianten:

- In geval van tijdnoed zou de nabespreking na ronde 2 samengevoegd kunnen worden met die van ronde 4. Eén nabespreking op het einde dus.
- In geval van genoeg tijd, zou je ronde 1 in tweeën kunnen splitsen, waarbij in ronde 1a) elke missionaris en elke hoofdman eerst individueel een selectie maken, en in ronde 1b) deze vervolgens met elkaar vergelijken en tot een overeenstemming komen. Hierna kunnen ze als tweetal het andere tweetal te lijf gaan.
- In het geval van kleine of onrustige klassen zou je de tweetallen individuen kunnen maken, zodat de leerlingen eerst alleen een keuze maken, vervolgens één missionaris en één hoofdman bij elkaar zetten.
- In een uiterste geval zouden alleen rondes 1 en 2 uitgevoerd kunnen worden, gevolgd door een uitgebreide klassikale nabespreking met daarna een korte ronde 3 met nabespreking. Fries hoofdman opstellen. Ronde 2 en 4 kunnen dan klassikaal gedaan worden.
- Voor de havo zou een kleinere selectie kaarten gebruikt kunnen worden (bijv. 20 kaarten waar ze er 8 uit moeten kiezen)
- Een laatste variant is alle leerlingen missionarissen maken, en jezelf als docent als Fries optreden.

Werkmateriaal:

- bijlage 1: 27 argumenten voor de missionarissen en 27 bijna dezelfde argumenten voor de Friezen
- bijlage 2: opdrachtenblad ronde 1 missionarissen
- bijlage 3: opdrachtenblad ronde 1 Friese hoofdmannen
- bijlage 4: opdrachtenblad ronde 3 missionarissen
- bijlage 5: opdrachtenblad ronde 3 Friese hoofdmannen

Literatuur:*Secundaire literatuur:*

Ben Speet, *De Tijd van Monniken en Ridders* (Zwolle 2007)

P. Leupen, 'Bonifatius. De cultuur van een Angelsaksische monnik', in R. Struip en C. Vellekoop (red.), *Utrecht tussen kerk en staat* (Hilversum 1991), p. 51-69

R. Post, *Kerkgeschiedenis van Nederland in de middeleeuwen* (Utrecht 1957)

A. Weiler, *Willibrords missie. Christendom en cultuur in de zevende en achtste eeuw* (Hilversum 1989)

L. Jongen, *Het leven van de Heilige Bisschop Liudger* (Hilversum 2009)

R. Post, *De overgang van Friezen naar het Christendom* (Leeuwarden 1948)

Primaire bronnen online:

Leven van Sint-Bonifatius (door Willibald): <http://www.fordham.edu/halsall/basis/willibald-boniface.html>

Leven van Sint-Willibrord (door Alcuin): <http://www.fordham.edu/halsall/basis/Alcuin-willibrord.html>

Leven van Lebuinus: <http://www.fordham.edu/halsall/basis/lebuin.html>

Brieven van Bonifatius: <http://www.fordham.edu/halsall/basis/boniface-letters.html>

Opdrachtenblad missionarissen, ronde 1:

Het jaar is 679.

Jullie zijn de Wilfrid, bisschop van York en zijn reisgenoot Wilbert. Wilfrid van York had in Engeland ruzie gekregen met de aartsbisschop en werd verbannen uit Engeland. Hij wilde het hier niet bij laten zitten en trok naar Rome om bij de paus te klagen.

Op de route raken jullie echter in een storm verzeild en moesten jullie gedwongen landen aan de Friese kust. Hier werden jullie meteen door Friese soldaten gevangengenomen en opgesloten.

Jullie hebben net te horen gekregen dat de Friese koning Aldgisl jullie geen kwaad wil doen. Sterker nog, hij is nieuwsgierig naar jullie verhaal. Hij weet dat jullie christenen zijn, en zijn vrouw heeft hem overgehaald om naar jullie te luisteren. Zij is van Frankische afkomst, en de Franken hadden zich al een eeuw geleden tot het Christendom bekeerd.

De koning geeft jullie kort de kans om uit te leggen wat het Christendom precies inhoudt.

In jullie cel zitten jullie hard te overleggen wat jullie de koning gaan vertellen. Jullie belangrijkste punt is dat jullie de essentie van het Christendom duidelijk willen maken aan de Friese koning.

Opdracht 1:

Lees de bovenstaande tekst goed door. Jullie zijn vanaf nu Angelsaksische monniken. Probeer je zoveel mogelijk in het middeleeuws monnikendom in te leven.

Opdracht 2:

Maak uit de 27 argumenten voor het Christendom een selectie van 10 kaartjes. Deze argumenten gaan jullie voorleggen aan koning Aldgisl en moeten hem uitleggen wat het Christendom is.

5 van de 10 kaarten mogen jullie 2 punten geven. Deze kaarten zijn jullie belangrijkste argumenten, en de 5 andere kaarten geven jullie 1 punt. Deze argumenten zullen jullie ook voorleggen aan Aldgisl, maar zijn van tweede belang.

Opdrachtenblad Friezen, ronde 1:

Het jaar is 679

Jullie zijn Aldgisl, koning der Friezen en zijn raadgever Alderik. Een soldaat komt de raadzaal binnen waar jullie net aan het eten waren en zegt dat hij twee mensen gevangen heeft genomen op het strand. Het waren duidelijk geen Friezen. Misschien wel Franken of Angelsaksen.

Al snel komen jullie erachter dat de gevangenen uit Northumbria in het land der Angelen en Saksen komen. Het zijn geen soldaten maar een soort druïdes, mensen die hun hele leven in dienst hebben gesteld voor de christelijke God. Aldgisl kende de christelijke god al, omdat zijn vrouw, een Frankische prinses ook christen is. Je hebt geen hoge pet op van die slappe christenen, en houdt liever vast aan de oude vertrouwde Germaanse goden als Tonger, Wodan, Freya, Fosite en Loki. Daarnaast ben je al jaren in oorlog met de Franken, dus dat motiveert je ook niet om zich bij hun god aan te sluiten.

Je vrouw heeft je echter toch overgehaald om de twee mannen, Wilfrid en Wilbert genaamd, een kans te geven uit te leggen wat het Christendom inhoudt en waarom het de moeite waard is om christen te worden.

Opdracht 1:

Lees de bovenstaande tekst goed door. Jullie zijn vanaf nu heidense Friezen. Probeer je zoveel mogelijk in een heidense Fries in te leven.

Opdracht 2:

In de envelop liggen 27 argumenten die de christenen kunnen gebruiken om jou over te halen hun god te vereren. Niet alle argumenten zullen op jou effect hebben. Sterker nog, wellicht word je woedend van sommige argumenten. Maak een driedeling van de 27 kaartjes en leg de kaarten in 3 gelijke rijen van 9 kaarten. Eén rij bestaande uit kaarten met argumenten waar je boos van wordt als ze daar mee komen, één rij met kaarten die je als Fries koning niet zoveel doen en die je weinig zeggen, en één rij met kaarten met argumenten waarvan je denkt dat ze wel een punt hebben.

Opdrachtenblad missionarissen, ronde 2:

Het jaar is 690.

Jullie zijn de Willibrord en Werenfried, missionarissen. Jullie zijn leerlingen van Wilfrid van York, die ruim tien jaar eerder al een bezoek aan de Friezen heeft gebracht. Hoewel hij daar goed ontvangen is, heeft hij de Friezen niet kunnen bekeren. Jullie hebben van hem gehoord hoe de Friezen zijn en jullie willen opnieuw een poging ondernemen om dit oorlogszuchtig heidens volk te bekeren tot het Christendom.

Willibrord komt vers uit Rome en heeft van de paus een aanbevelingsbrief meegekregen.

Op weg naar het Friese Rijk ben je ook nog gestopt in het Frankische Rijk. De hofmeijer daar heeft je soldaten, geld en voorraden meegegeven, om je missie te doen slagen. De hofmeijer zegt nog dat je timing heel goed is, want de Friezen zijn net door de Franken in een veldslag verslagen, en er is weer even vrede. En inderdaad, koning Radboud van de Friezen is bereid jullie te ontvangen.

Opdracht 1:

Lees de bovenstaande tekst goed door. Jullie zijn vanaf nu Angelsaksische monniken. Probeer je zoveel mogelijk in het middeleeuws monnikendom in te leven.

Opdracht 4:

Maak uit de 27 argumenten voor het Christendom een nieuwe selectie van 10 kaartjes. Deze argumenten gaan jullie voorleggen aan koning Radboud en moeten hem overhalen om zich te bekeren tot het Christendom.

5 van de 10 kaarten mogen jullie 2 punten geven. Deze kaarten zijn jullie belangrijkste argumenten, en de 5 andere kaarten geven jullie 1 punt. Deze argumenten zullen jullie ook voorleggen aan Radboud, maar zijn van tweede belang.

Opdrachtenblad Friezen, ronde 2:

Het jaar is 690

Jullie zijn Radboud, koning der Friezen en zijn raadgever Poppo. Het heeft een paar maanden geduurd, maar jullie zijn eindelijk gekomen van de nederlaag bij Dorestad tegen de Franken. De Frankische hofmeijer heeft een vrede afgedwongen en Radboud is om de vrede te bezegelen, met een Frankische prinses getrouwd. Het is een mooie, vriendelijke vrouw, en ondanks de nederlaag prijst Radboud zich gelukkig. Er ontstaat langzaam weer wat handel tussen de Friezen en de Franken, dus het kan erger.

Zoals je verwacht had, hebben de Franken na de nederlaag het rivierengebied weer ingenomen. Ook hebben zij enkele missionarissen naar jouw hof gestuurd. Willibrord is de leider van deze expeditie en vraagt om een audiëntie. Afgezien van de nederlaag, waardoor je niet in een positie bent om te weigeren, hoor je steeds vaker verhalen over christenen en het succes van deze godsdienst. Je besluit om Willibrord en zijn metgezellen een kans te geven om het christendom aan je uit te leggen en nodigt ze uit.

Opdracht 3:

Lees de bovenstaande tekst goed door. Jullie zijn de opvolgers van de vorige Friese koning. Probeer je zoveel mogelijk in een heidense Fries in te leven.

Opdracht 4:

In de envelop liggen 27 argumenten die de christenen kunnen gebruiken om jou over te halen hun god te vereren. Niet alle argumenten zullen op jou effect hebben. Sterker nog, wellicht word je woedend van sommige argumenten. Maak een tweedeling van de 27 kaartjes en leg de kaarten in twee rijen. Eén rij bestaande uit kaarten met argumenten waar je boos van wordt als ze daar mee komen, en één rij met kaarten met argumenten waarvan je denkt dat ze wel een punt hebben. Je hebt geen mogelijkheid meer om neutraal te blijven en moet over elk argument een mening vormen.

Invulblad Missionarissen, ronde 1:

Wij, Wilfrid en Wilbert, bij de genade Gods, leggen de volgende argumenten voor aan de Friese koning Aldgisl en zijn raadgever, hopende dat de koning de schoonheid maar vooral de waarheid van het Christendom in gaat zien, en met de hulp van het geloof in de Heilige Geest van zijn dwaling af zal stappen en het ware geloof zal omarmen:

<i>Titel kaartje:</i>	<i>waarde (1-2)</i>	<i>Waarom dit argument?</i>
1.....	....	....
2.....	....	....
3.....	....	....
4.....	....	....
5.....	....	....
6.....	....	....
7.....	....	....
8.....	....	....
9.....	....	....
10.....	....	....

Invulblad Friezen, ronde 1:

Na overleg met mijn raadgever Alderik, heb ik, Aldgisl, koning der Friezen, besloten als volgt te reageren op de argumentatie, voorgelegd door de christelijke missionarissen Wilfrid en Wilbert. Afhankelijk van de argumenten in hun verhaal zal over hun geoordeeld worden door de goden¹.

Titel kaartje: *Waarom deze reactie op deze kaarten?*

Woedend²:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....

Neutraal³:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....

Gematigd positief⁴:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....

---

¹ Dit oordeel wordt gebaseerd op de door de missionarissen gekozen argumenten. Met hun argumentatie kunnen zij punten verdienen. Zitten ze boven de 15 punten dan ben je als Fries hoofdman overtuigd en bekeer je je tot het christendom. Zitten ze tussen de 5 en de 15 punten, ben je niet overtuigd, maar laat je ze wel gaan. Zitten ze onder de 5 punten, dan zijn de Friezen zodanig beledigd dat de missionarissen vermoord worden.

² Deze argumenten beschouw je als een belediging voor je geloof. Elke keer als de missionarissen met zo'n argument komen, kost ze dit 2 punten.

³ Deze argumenten leveren geen punten op, maar kosten ook geen punten.

⁴ Elke keer als een missionaris een argument noemt, die je in deze rij hebt staan, dan gelden de punten die zij voor hun argumenten gegeven hebben.

Invulblad Missionarissen, ronde 2:

Wij, Willibrord en Werenfried, bij de genade Gods, leggen de volgende argumenten voor aan de Friese koning Radboud en zijn raadgever, hopen dat de koning de schoonheid maar vooral de waarheid van het Christendom in gaat zien, en met de hulp van het geloof in de Heilige Geest van zijn dwaling af zal stappen en het ware geloof zal omarmen:

<i>Titel kaartje:</i>	<i>waarde (1-2)</i>	<i>Waarom dit argument?</i>
1.....	....	....
2.....	....	....
3.....	....	....
4.....	....	....
5.....	....	....
6.....	....	....
7.....	....	....
8.....	....	....
9.....	....	....
10.....	....	....

Invulblad Friezen, ronde 2:

Na overleg met mijn raadgever Alderik, heb ik, Aldgisl, koning der Friezen, besloten als volgt te reageren op de argumentatie, voorgelegd door de christelijke missionarissen Wilfrid en Wilbert. Afhankelijk van de argumenten in hun verhaal zal over hun geoordeeld worden door de goden⁵.

Titel kaartje: *Waarom deze reactie op deze kaarten?*

Woedend⁶:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....
- 12.....
- 13.....
- 14.....

Gematigd positief⁷:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....
- 12.....
- 13.....
- 14.....

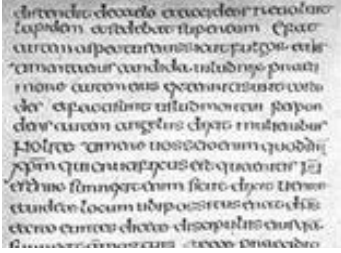
⁵ Dit oordeel wordt gebaseerd op de door de missionarissen gekozen argumenten. Met hun argumentatie kunnen zij punten verdienen. Zitten ze boven de 15 punten dan ben je als Fries hoofdman overtuigd en bekeer je je tot het christendom. Zitten ze tussen de 5 en de 15 punten, ben je niet overtuigd, maar laat je ze wel gaan. Zitten ze onder de 5 punten, dan zijn de Friezen zodanig beledigd dat de missionarissen vermoord worden.

⁶ Deze argumenten beschouw je als een belediging voor je geloof. Elke keer als de missionarissen met zo'n argument komen, kost ze dit 2 punten.

⁷ Elke keer als een missionaris een argument noemt, die je in deze rij hebt staan, dan gelden de punten die zij voor hun argumenten gegeven hebben.

De Bijbel

Het hele Christelijke geloof is gebaseerd op de Bijbel. Hierin staat Gods werk beschreven van de Schepping tot het Einde der Tijden. Het bestaat uit twee getuigenissen: het Oude Testament gaat over geschiedenis, wetten en profetieën, het Nieuwe Testament over het leven van Jezus.

Verlicht manuscript

De bijbel werd vaak vertaald en gekopieerd. Uit eerbied voor God werden deze vertalingen steeds mooier en duurder. De kopieën werden versierd met kleurenafbeldingen, afgewerkt met bladgoud en kregen versierde letters.

Taal

De Bijbel en de Gospelsboeken die gebruikt worden zijn in het Latijn geschreven. De Friezen spreken deze taal niet, zij hebben een oud-Noors dialect. Jij als missionaris bent in Angelsaksisch Engeland opgegroeid, waar ze ook een oud-Noors dialect spreken.

Faðer uor som ast i himlüm,
pit rikie. Skie pin uilie so som
dahliha broð gif os i dah. O
forlate þem os sküldiþi are. Ol
os ifra ondo. Tü rikiað ar pit
Aman.

Heilige Eik

De Friezen vereren vaak oude bomen en natuurlijke bronnen gewijd aan Germaanse goden. Vanuit christelijk oogpunt zijn dit afgoden, en deze praktijken mogen niet worden gedaan. Deze heiligdommen moeten worden vernietigd.

Christenvrouw

De Friese koning is om politieke redenen met een Frankische prinses getrouwd. Deze prinses is al vanaf haar geboorte een Christen. Zij kan helpen met het overtuigen van de Friezen dat het Christendom het ware geloof is.

Uitverkoren Franken

De ware God belooft zijn volgelingen. De Franken zijn als eerste Germaanse stam overgegaan op het katholieke geloof, en zij hebben nu het grootste en machtigste rijk.

Germaanse stammen

Ooit geloofde iedereen in meerdere goden, maar als de Friezen nu om zich heen kijken, zien ze dat bijna alle Germaanse stammen al bekeerd zijn tot het Christendom.

Lijfwacht

Om te zorgen dat je niet overvallen wordt en voor verder bescherming, wil de Frankische koning je een lijfwacht van 30 soldaten meesturen naar het Friese gebied. Ze kunnen ook de lokale bevolking overhalen om zich te bekeren.

Brief van Paus

De paus heeft je een brief geschreven met daarin de mededeling dat je de taak hebt om alle Friezen te bekeren en binnen het ware geloof te krijgen.

Quā dulcia faucibus meis eloquia tua
denubilia sup aurum. & lapide pretiosi
& fauu. ORATIO post ps
oncede qd omni dñi. ut sps mñ tuqñ
& ueru dñi fideliter semp ador
pfiat. & omib; p quib; illos curauit
nasterio quoq; cum omib; benefactorū
die cū omib; fci; participes efficiamur

Landerijen

In het Frankische Rijk hebben veel edelen stukken grond aan je geschonken. Je bent een rijk grondbezitter en kan hier veel voorraden vandaan halen om je missie en mensen te bekostigen.

Relikwieën

Van de paus krijg je een aantal relikwieën mee. Hiermee kan je uitleggen wat Heiligen zijn. Zij staan dicht bij God en kunnen God overhalen om wonderen te verrichten. Door het vereren van hun overblijfselen is de kans op wonderen van God groter.

Gedwongen bekering

De Frankische koning wil dat iedereen in zijn rijk christen is. Het regeren van een land gaat makkelijker als iedereen dezelfde godsdienst aanhangt. De Franken zijn daarom overgegaan op gedwongen bekering van heidense volkeren. Christelijke volkeren behandelen ze met meer eerbied.

Hemel

Het leven op aarde is slechts tijdelijk en een voorbereiding op het hiernamaals. Afhankelijk van of men goed of zondig heeft geleefd, komt men in de Hemel. Je mag, als je vrij of vergeven van zonde sterft, tot in het einde der tijden in het Paradijs.

Aanpassen

Je wilt als missionaris de Friezen leren kennen voordat je ze gaat bekeren, dus je deelt in hun rituelen, werkt samen met ze op het land en kleeft je net als zij. Zo wordt je hopelijk meer geaccepteerd.

Mis

In de verspreiding van het christendom wil je dagelijks hymnen zingen en een mis houden. In deze religieuze bijeenkomsten wordt de eucharistie gevierd, waarbij het Laatste Avondmaal centraal staat en God bedankt wordt voor alles wat hij heeft geschonken aan de mens.

Schrift

Het Christendom is een geloof waarin een boek centraal staat. De Friezen zijn, op enkele runentekens na, analfabeet en kunnen om deze reden de Bijbel niet lezen. Je kan Friezen aanbieden om enkele van hun te leren lezen en schrijven, zodat zij dit wel kunnen.

Oorlog

Er breekt een oorlog uit tussen de Franken en de Friezen. Je bent gezonden op je missie met de steun van de Frankische koningen. Als de Friezen zich bekeren, houdt de oorlog misschien op.

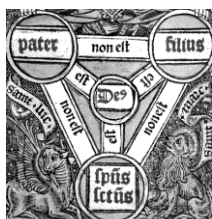
Monotheïsme

Er bestaat maar één God en de Germaanse goden bestaan niet. De Germaanse goden zijn geen goden maar afgoden. Er is maar één Schepper.

De Heilige Drie-eenheid

Hoewel het christendom één God erkent, bestaat deze God uit drie delen, namelijk: God de Vader, God de Zoon, en God de Heilige Geest. God bestaat dus uit drie onderdelen die te onderscheiden zijn, maar niet deelbaar zijn: Er is dus maar één God! Het geloof dat de drie niet gelijk en wel deelbaar zijn is ketters.

Tien geboden

Op de berg kreeg Mozes van God de Tien Geboden, een goddelijke wet. reeg Als goed christen moet iedereen zich aan de Tien Geboden houden. Enkele geboden zijn dat je naast God geen andere Goden mag vereren, dat je niet mag moorden, stelen, liegen of iets van een ander begeren.

In Den Beginne...

In het eerste Bijbelboek staat hoe God alles incl. de hemel en de aarde creëerde. Hij heeft de hemel en aarde en alles erop in zes dagen geschapen. Er was dus geen ijswereld en een vuurwereld en de goden zijn niet uit een koe ontstaan, zoals de Friezen beweren.

Het doopsel

Als intreding in het Christendom moet je de zonden van je wassen. Dit is de doop, een symbolische handeling om zondenvrij te worden en met een schone lei te beginnen. Men kan maar één keer gedoopt worden, dus het mag pas als de persoon echt gelooft in God en zijn Schepping.

De andere wang toekeren

Het christendom is een vredelievende en vergevingsgezinde godsdienst. In het Oude Testament stond: 'Oog om oog, tand om tand', maar in het Nieuwe Testament is dit vervangen door: 'Als iemand u kwaad doet, neem geen wraak, maar keer hem de andere wang toe'

De Hel

Alle mensen die niet in God en zijn Schepping geloven, komen na de dood in de hel terecht. Alleen de gelovigen mogen in het Paradijs delen in het eeuwige leven, tot het einde der tijden. Ongelovigen moeten deze eeuwigheid in verdoemenis in de hel leven, en er is geen bevrijding uit mogelijk.

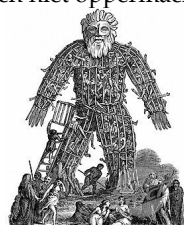
Heidense Goden

De heidense goden van de Friezen zijn niet meer dan mensen. Zij zijn geboren volgens hun mythologie en hebben kinderen gekregen. Volgens de Friezen stammen zijzelf van deze goden af, maar zouden zij dan niet net zo goed goddelijk zijn? En krijgen deze goden als ze nog bestaan nog steeds kinderen? Hoeveel goden zijn er dan?

Offers

In het Christendom is offeren overbodig. God heeft de mens het leven geschonken en verwacht alleen erkenning en dank terug. Als god oppermachtig is, dan heeft hij alles al wat hij wilt. Zoniet, dan maakt hij het wel. Het is niet nodig om offers te geven aan god of de de goden. Als ze offers nodig hebben, zijn ze toch niet oppermachtig.

Kloosters

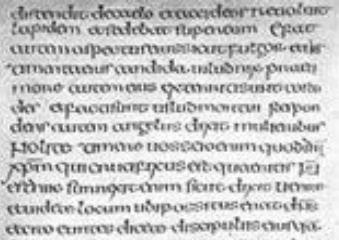
Je wilt in het land van de Friezen kloosters stichten. Hier kunnen christenen zich geheel aan God wijden en hoeven ze zich geen zorgen te maken over alles wat zich verder in de wereld afspeelt. Als je eenmaal in een klooster bent ingetreden, mag je er niet meer uit.

De Bijbel

Het hele Christelijke geloof is gebaseerd op de Bijbel. Hierin staat Gods werk beschreven van de Schepping tot het Einde der Tijden. Het bestaat uit twee getuigenissen: het Oude Testament gaat over geschiedenis, wetten en profetieën, het Nieuwe Testament over het leven van Jezus.

Verlicht manuscript

De bijbel werd vaak vertaald en gekopieerd. Uit eerbied voor de christelijke god werden deze vertalingen steeds mooier en duurder. De kopieën werden versierd met kleuren-afbeeldingen, afgewerkt met bladgoud en kregen versierde letters.

Taal

De heilige boeken die de christenen gebruiken zijn in het Latijn geschreven.

Jullie volk verstaat deze taal niet, De missionarissen komen uit Angelsaksisch Engeland, waar ze een dialect spreken dat verwant is aan de Friese taal.

Faðer uor som ast i himlum,
þit rikie. Skie þin uillie so som
dahliha broð gif os i dah. O
forlate þem os skuldihí are. O
os ifra ondo. Tú rikiað ar þit
Aman.

Heilige Eik

In jullie geloof zijn jullie ervan overtuigd dat je via de natuur dichterbij de goden kan komen. Om deze reden worden oude bomen en natuurlijke bronnen als heilig gezien. De christenen zijn hier niet mee eens, en noemen dit afgoderij. Zij vinden dat de heiligdommen vernietigd moeten worden.

Christenvrouw

Om politieke redenen ben je een huwelijk aangegaan met een Frankische prinses. Deze prinses is, net als alle andere Franken, al vanaf haar geboorte een Christen. Zij dringt er bij jou op aan om de missionarissen toch te ontvangen. Ze wil al lang dat ook de Friezen het christendom omarmen.

Uitverkoren Franken

De missionaris vertelt dat hun god zijn volgelingen belooft. De Franken zijn als eerste Germaanse stam overgegaan op het katholieke geloof, en de missionaris benadrukt dat zij nu het grootste en machtigste rijk hebben.

Germaanse stammen

Een paar honderd jaar geleden geloofden alle Germaanse stammen nog in dezelfde goden. Nu zijn de Gothen, de Vandalen, de Franken allemaal tot het christendom bekeerd.

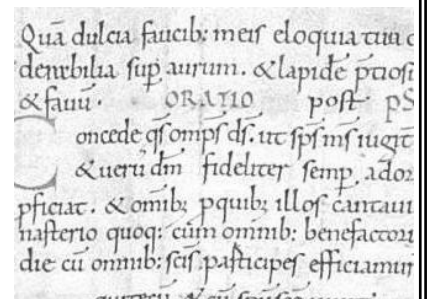
Lijfwacht

De missionarissen zegt bescherming te krijgen van de Frankische koningen. Zij geven de missionarissen bescherming vaak in de vorm van een lijfwacht van een enkele tientallen soldaten.

Brief van Paus

De missionaris laat je een brief zien die de hoogste leider van de christenen heeft geschreven. Hierin schrijft hij aan alle niet-christelijke volken om zich aan te sluiten bij hun geloof.

Landerijen

De missionaris vertelt dat hij in zijn thuisland veel grond heeft gekregen van rijke edelen. Zowel Angelsaksen als Franken hebben grond aan de missionarissen gegeven in de hoop dat ze met deze goede daad eerder naar de hemel gaan.

Relikwieën

De missionaris heeft een aantal overblijfselen van belangrijke christenen bij zich. Dit kunnen botten en stukjes kleding zijn. De christenen geloven dat door de bidden bij deze overblijfselen en ze aan te raken, dat hun wensen eerder vervuld worden.

Gedwongen bekering

De Frankische koning wil dat iedereen in zijn rijk christen is. Het regeren van een land gaat makkelijker als iedereen dezelfde godsdienst aanhangt. De Franken zijn daarom overgegaan op gedwongen bekering van heidense volkeren. Christelijke volkeren behandelen ze met meer eerbied.

Hemel

De christenen geloven net als jouw volk een leven na de dood. Anders dan een Walhalla voor krijgers en een ander hiernamaals voor de rest, maakt het christendom een onderscheid tussen mensen die goed of zondig hebben geleefd. Je mag volgens de christenen als je vrij of vergeven van zonde sterft tot in het einde der tijden in het Paradijs.

Aanpassen

De missionarissen doen veel moeite en stoppen er veel energie in om zich aan te passen aan de Friese gewoonten en gebruiken. Ze helpen graag mee op het land en leren snel de taal en andere gebruiken. Het is duidelijk dat ze in een goed blaadje willen komen.

Mis

De missionarissen zijn elke dag aan het zingen en houden bijeenkomsten waar ze over hun god vertellen en rituelen uitvoeren, die zij de 'mis' noemen. Zo stemmen ze hun god tevreden. Ze vragen ook Friezen om naar deze bijeenkomsten te komen.

Schrift

Het christendom is een geloof waarin een boek centraal staat. Jouw volk heeft nooit de behoefte gehad om zich, op het gebruik van enkele runen na, het schrift meester te maken. De missionarissen bieden wel aan om jouw volk de Bijbel te leren lezen en schrijven.

Oorlog

Er breekt een oorlog uit tussen de Franken en de Friezen. De missionarissen worden gesteund door de Franken waar je nu mee in oorlog bent. Ze dringen erop aan en adviseren om te bekeren zodat de oorlog met de Franken voorbij kan zijn.

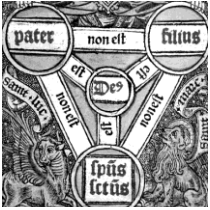
Monotheïsme

De missionaris vertelt dat er maar één God is, en dat de Germaanse goden niet bestaan. Volgens de missionarissen zijn de Germaanse goden zijn geen goden maar afgoden. Er is maar zeggen ze maar één schepper en dat is hun god.

De Heilige Drieëenheid

De missionaris vertelt dat hun ene god, de enige god is, maar niet zomaar één god. Hun god bestaat uit drie delen, namelijk: God de Vader, God de Zoon, en God de Heilige Geest. Deze drie zijn te onderscheiden, maar niet deelbaar. Als je ze als drie goden beschouwd, ben je een ketter.

Tien geboden

Eeuwen geleden kreeg volgens de missionaris een man op een berg van God twee tabletten met daarop tien goddelijke wetten. Elke goede christen moet zich aan deze Tien Geboden houden. Zo mag je naast God geen andere Goden mag vereren, dat je niet mag moorden, stelen, liegen of iets van een ander begeren.

In Den Beginne...

In het eerste Bijbelboek staat hoe God alles incl. de hemel en de aarde creëerde. Hij heeft de hemel en aarde en alles erop in zes dagen geschapen. Er was dus geen ijswereld en een vuurwereld en de goden zijn niet uit een koe ontstaan, zoals jouw geloof je leert.

Het doopsel

De christenen kennen een ritueel dat ze de doop noemen. Om een goed christen te worden, moet je van je vorige zonde verlost worden. Dit gebeurt met een rituele wassing, die symbool voor het achterlaten van alle zonden, dus ook het oude geloof. Men kan maar één keer gedoopt worden, dus het mag pas als de persoon echt gelooft in God en zijn Schepping.

De andere wang toekeren

De christelijk god zegt dat je je tegenstanders niet moet bestrijden, maar moet vergeven. Hoewel de god eerst heel wraakvol was, zegt hij nu dat als iemand je kwaad doet, dat je deze persoon de andere wang moet toekeren.

De Hel

Alle mensen die niet in God en zijn Schepping geloven, komen na de dood in de hel terecht. Alleen de gelovigen die een goed leven hebben geleefd mogen in het Paradijs delen in het eeuwige leven, tot het einde der tijden. Ongelovigen moeten deze eeuwigheid in verdoemenis in de hel doorbrengen.

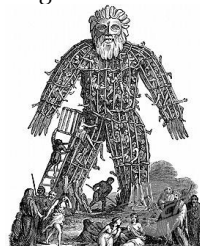
Heidense Goden

De missionaris zegt dat de Friese goden geboren zijn en kinderen hebben gekregen. Als zij goddelijk zijn, zouden alle Friezen ook goden moeten zijn, omdat jullie ook van de goden afstammen. Als iedereen god is, is niemand dat dus. En wie heeft die voorvaderen/goden dan geschapen? De missionaris zegt dat hun God is.

Offers

In het christendom is volgens de missionaris offeren overbodig. Als de goden oppermachtig zijn, dan hebben ze alles al wat ze willen. Zoniet, dan maken ze het wel. Het is niet nodig om offers te geven aan god of de de goden. Als ze offers nodig hebben, zijn ze toch niet oppermachtig.

Kloosters

De missionarissen willen een soort gebedshuizen stichten, waarin mensen hun hele leven aan god wijden. In deze kloosters, afgesloten van de rest van de wereld. Er wordt ook gevraagd of er Friezen willen intreden in deze kloosters. Als je eenmaal in een klooster bent ingetreden, mag je er echter niet meer uit.

